

כד נִתְּנָה וְנִטְּפָה צְדִיק עִם-רָשָׁע: אוֹלֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים
 בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא-תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן
 כה חַמְשִׁים הַצְדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חֲלָלָה לָךְ מַעֲשֵׂת |
 כו כְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם-רָשָׁע וְהָיָה כַצְדִיק כְּרָשָׁע
 חֲלָלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: וַיֹּאמֶר
 יהוה אִם-אֲמַצָּא בְּסֻדְם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר
 כז וְנִשְׂאתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם: וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאַנְכִי עֹפֵר וְאַפְרִי:
 כח אוֹלֵי יַחְסְרוֹן חַמְשִׁים הַצְדִיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשֻׁחִית

1

A)

B)

רש"י

מחברתה. ורבותינו דרשו, הכלל
 שנתנה מזון לפני, כמפורש בו
 שאברהם ליוס שם: ואברהם
 אלא הקב"ה בא אלנו ואמר לו זט
 עומד על אברהם, אלא תיקון ס
 מלינו הגשה למלחמה, ויגש יואב
 יהודה (להלן מד:יח). והגשה לתפ
 נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיו
 ולתרגום של אונקלוס שתרגמו ל
 רשע (שם; תנחומא ח:). (בד) או
 וכרך כי חמשה מקומות יש (תרגו
 תמית הדדיקים (ב"ר שם): (בה)
 יאמרו כך היא אומנותו, שוטף ה
 הפלגה (תנחומא שם): בדבר הזה
 לך. לעולם הבא (תנחומא יאן יא):
 האופט, לשון תמיה, וכי מי שבו
 (בו) אם אמצא בסודם וגו'
 מטרפולין וחשובה מכולם תלה בו
 ראוי להיות עפר על ידי המלכים וא
 יא): (בח) התשחית בחמשה

(יח) ואברהם היו יהיה. מ"א, זכר לדיק לזרכה (משלי יז), הואיל והזכירו זרכו
 (יומא לח: ב"ר מט:א). ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות
 לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ: (יט) בי ידעתיו. [ארי ידעתיה, כתרומו,
 לשון חבה, כמו מודע לאישה (רות ב:א) הלא בועז מודעתו (שם ג:ב) וחדשך בשם
 (שמות לג:ז). ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבר את האדם
 מקרבו אלנו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתיו, למטן אשר יויה, לפי שהוא מזה את בניו
 עלי לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרומו, יודע אני בו שיזה את בניו וגו', אין למטן
 נופל על הלשון: יצודה. לשון הווה, כמו ככה יעשה איוב (איוב א:ה): למען הביא. כך
 הוא מזה לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא
 נאמר אלא על אברהם, למדנו, כל המעמיד בן לדיק כאילו אינו מת (ב"ר שם ד):
 (ב) ויאמר ה'. אל אברהם, שטעה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: בי רבה. כל רבה
 שצמקרא הטעם למטה צב"ת לפי שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת (שם ה,
 כזג), אבל זה טעמו למעלה צב"ת לפי שמתורגם גדלה כזר, כמו שפירשתי ויהי
 השמש צאה (לעיל טו:יז) הנה שבה יצמתך (רות א:טו): (בא) ארדה נא. למד
 לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא ברציה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה (לעיל
 יא:ה). ד"א, ארדה נא לסוף מעשיהם (מדרש אגדה): הבצעקתה. של מדינה
 (תרגום ירושלמי): הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס, בלה אני עושה בהם,
 ואם לא יעמדו במרדס, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין, ולא אכלה אותן
 (ב"ר שם ו). וכיוצא בו מלינו במקום אחר, ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה
 לך (שמות לג:ה). ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפריד תיבה

, the word וַיַּעֲתֵי refers to
 ah often uses love as its
 loves another brings him
 Rashi). The verse goes on
 am because he would al-

ways convey God's teachings to his offspring. One reveals
 his values by what he teaches his children. For one to preach
 morality but not inculcate it in one's own family reveals that
 the preaching is less than sincere. In summing up the great-
 ness of Abraham and the reason he was entitled to a role in

בַּחֲמֹשֶׁה אֶת-כָּל-הָעֵיטוֹת וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם-אֶמְצָא
 שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמֹשֶׁה: וַיִּסַּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוּלַי
 יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעִבּוֹר
 הָאַרְבָּעִים: וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יֵחַר לְאֲדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אוּלַי
 יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם-אֶמְצָא שָׁם
 שְׁלֹשִׁים: וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי אוּלַי
 יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר
 הָעֶשְׂרִים: וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יֵחַר לְאֲדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אֶךְ-
 הַפַּעַם אוּלַי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרֵה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית
 בְּעִבּוֹר הָעֶשְׂרֵה: וַיִּלְךְ יִהוּה בְּאֶשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל-
 אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ: וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים
 סְדֻמָּה בְּעָרֵב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֻם וַיֵּרָא-לוֹט וַיִּקָּם
 לְקִרְאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפָּיִם אֲרָצָה: וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדֹנָי
 סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
 וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ *לֹא כִי בְּרַחוּב
 גַּלְיִן: וַיִּפְצַר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ
 דָּלָהּ מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ: טָרֶם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי
 הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדֻם נִסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-
 הָעָם מִקְצָה: וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנַדְעָה אֹתָם:

בַּחֲמֹשֶׁה ית כל קרתא וְאָמַר לֹא אֲשַׁחִית אִם אֶמְצָא
 אם אֲשַׁבַּח תַּמָּן אַרְבָּעִין וַחֲמֹשֶׁה
 כֹּס וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלְלָא קְדַמוּהִי וְאָמַר
 מְאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן אַרְבָּעִין וְאָמַר לֹא
 אֶעֱבֹד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבָּעִין: וַיֹּאמֶר לֹא
 כְּעַן יִתְקַף קָדָם (ב"א רוגזא ד') וַיֹּאמֶר לֹא
 מְאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וְאָמַר לֹא
 אֶעֱבֹד גְּמִירָא אם אֲשַׁבַּח תַּמָּן תְּלָתִין
 לֹא וְאָמַר הָא כְּעַן שְׂרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם
 מְאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וְאָמַר לֹא
 אֶחָבַל בְּדִיל עֶשְׂרִין: לֹא וְאָמַר לֹא כְּעַן
 יִתְקַף קָדָם (ב"א רוגזא ד') וַיֹּאמֶר לֹא
 זְמַנָּא הָדָא מְאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרֵה
 וְאָמַר לֹא אֶחָבַל בְּדִיל עֶשְׂרִין
 לֹא וְאִסְתַּלַּק יִקְרָא דִּי כַּד שְׂעִי לְמַלְלָא
 עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תֵּב לְאַתְרֵיהּ
 א וְעֵלּוּ תַרְיַן מַלְאָכֵי אֱלֹהִים לְסְדוּם בְּרַמְשֵׁי
 וְלוֹט יֵתֵב בְּתַרְעָא (ב"א בַּתְרַע) דְּסְדוּם
 וְחָזָא לוֹט וְקָם לְקַדְמוּתְהוֹן וְסָגִיד עַל
 אַפּוּהִי עַל אֲרָצָא: ב וְאָמַר בְּבִעוּ כְּעַן
 רַבּוּנֵי זָרוּ כְּעַן לְבֵית עַבְדְּכוּן וּבֵית
 וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוּן וַתְּקַדְמוּן וַתְּהַבּוּ
 לְאַרְחֻכוּן וְאָמְרוּ לֹא אֵלֶהּן בְּרַחוּב
 גַּלְיָת: ג וְאִתְקַף בְּהוֹן לְחַדָּא וְזָרוּ לְוַתָּה
 וְעֵלּוּ לְבֵיתָהּ וְעַבְדוּ לְהוֹן מִשְׁתַּבְּחָא וּפְטוּ
 אָפָא לְהוֹן וְאָכְלוּ: ד עַד לֹא שְׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי
 קִרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוּם אֶקִּיפוּ עַל בֵּיתָא
 מִעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מְסוּפָה
 ה וְקָרוּ לְלוֹט וְאָמְרוּ לֵה אֵן גְּבַרְיָא דִּי אַתָּה
 לְוַתָּה יִלְיָא אַפְקִינוּ לְוַתָּנָא וְנַדְעָה יִתְהוֹן

רש"י

כס, וזו היא עלה נכונה, סורו נא, עקמו את הדרך לציתי דרך עקלתון, שלא יכירו
 שאתם נכנסים סס, לכך נאמר סורו. בראשית רבה (סס): ולינו ורחצו רגליכם. וי
 דרכן של בני אדם ללון תחלה ואח"כ לרחוץ. ועוד, שהרי אברהם אמר להם תחלה רחצו
 רגליכם. אלא כך אמר לוט, אם [כש] יצואו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלו
 עלי ויאמרו כבר עבדו שני ימים או שלשה שצאו לציתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר מוטב
 שיתעבדו כאן בצדק רגליהם שיהיו נרחץ כמו שצאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה
 ואחר כך רחצו (סס): ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כן תעשה, מכאן שמסרבין לקבל
 ואין מסרבין לגדול (ב"מ פז; ב"ר ס; תנחומא יא): כי ברחוב גליל. הרי כי משמ
 בלשון חלל, שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר גליל: (ג) ויסרו אליו
 עקמו את הדרך ללד ביתו (ב"ר סס): ומצות אפה. פסח היה (ב"ר מה"ב; סדר עולם
 פ"ה; קדושאח וכן ואמרתם זבח פסח): (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי
 סדום. כך נדרש ב"ר (נ"ה), טרם ישכבו ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו
 שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים. עוד מדברים בהם
 ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי רשע נסבו על הבית. ועל שהיו
 רשעים נקראים אנשי סדום, כמ"ס הכתוב ואנשי סדום רעים וחטאים (לעיל יג:)
 ב"ר מה"ז: כל העם מקצה. מקלה העיר עד הקלה, שאין אחד מוחה בידם, שאפי
 לדיק אחד אין בהם (ב"ר נ"ה): (ה) ונדעה אותם. במשכב זכר, כמו אשר לא

והם (ב"ר מט"ט): (כט) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד'
 ין שלשים יליו ג' מהם או עשרים יליו ב' מהם או עשרה יליו א' מהם
 תן): (לא) הואלתו. רייתי, כמו ויאל משה (שמות ב:כא): (לב) אולי
 אם עשרה. על פחות לא ביקש. אמר, דור המבול היו ח', כח ובניו ונשיהם,
 ל דורן (ב"ר מט"ג). ועל ט' ע"י זירוף כבר בקש ולא מלא: (לג) וילך ה'
 נשתתק הסניגור הלך לו הדיין (סס יז): ואברהם שב למקומו. נשתלק
 ה' הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך יצואו שני המלאכים סדומה, להשחית
 שני המלאכים. אחד להשחית את סדום ואחד להגיל את לוט, הוא אותו
 ת את אברהם. והשלישי שצא לבשר את שרה כיון שעשה שליחותו נשתלק לו
 נחומא ח): המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם
 א, אלא אברהם שחזו גדול והיו המלאכים תדרינן אללו כאנשים קראם
 ל לוט קראם מלאכים (ב"ר ס; תנחומא ישן כ): בערב. וכי כל כך זהו
 וחברון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו וממתינים שמה ויכל אברהם ללמד
 ריא (ב"ר סס א): ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב, אותו היום מינוהו
 ע [ס"א על השופטים] (ב"ר נ"ג): וירא לוט וגו'. מבית אברהם למד לחזר
 ח (סס ד; תנחומא ישן טו): (ב) הנה נא אדוני. הנה נא אתם אדוניים לי
 חס עלי. ד"א, הנה נא, לריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו

כה חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חֲלֵלָה לָךְ מַעֲשֵׂת | כְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית
 צְדִיק עִם-רָשָׁע וְהִיא כְּצְדִיק כְּרָשָׁע חֲלֵלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה
 כּו מִשְׁפָּט: וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם-אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי
 כּו לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם: וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנֵנּוּ הַנָּא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר אֶל-

חֲמִשִּׁים וְכָאִין דְּבִנְיָה:
 כה. קוֹשֵׁטָא אַנּוּן דִּינָךְ.
 מלמעבד כִּפְתָנְגָמָא דִּדִּין.
 לְשִׁיפָאָה וְכָאָה עִם
 חִיבָא, וְיִהִי וְכָאָה
 כְּחִיבָא, קוֹשֵׁטָא אַנּוּן
 דִּינָךְ, דִּינָךְ כָּל אַרְבָּעָא, כְּרַם
 יַעֲבִיד דִּינָא: כּו. נֹאֲמַר יְיָ, אִם אֶשְׁפַח בְּסֹדוֹם, חֲמִשִּׁין וְכָאִין כְּגוֹ קִרְתָּא, וְאֶשְׁבּוּק
 לְכָל אַתְרָא בְּדִלְהוֹן: כּו. נֹאֲחִיב אַבְרָהָם נֹאֲמַר, הָא כְּעַן אֶסְגִּיתִי לְמַלְלָא

(כה) חלילה לך, חולין הוא לך⁷³, יאמרו: כך הוא אומנותו. רש"י
 שוטף הכל, צדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול⁷⁴ ולדור
 הפלגה⁷⁵. כדבר הזה, לא הוא ולא כיוצא בו⁷⁶. חלילה לך, לעולם
 הבא⁷⁷. השופט כל הארץ, נקוד בחטף פתח ה"א של "השופט".
 לשון תמיה, וכי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת.
 (כו) [אם אמצא בסדום וגו', לכל המקום, ולכל הכרכים, ולפי
 שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכלם תלה בה הכתוב⁷⁸].
 (כז) [הואלתי, רציתי, כמו: ויואל משה (שמות ב כא)]. ואנכי עפר
 ואפר, וכבר⁷⁹ הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על
 ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי⁷⁸.

73 תרגום יונתן. 74 פי' העולם יאמרו זה לא שהאמת כן (רא"ם). 75 תנחומא
 וירא ח. 76 ב"ר מט. ט. 77 ת"ב וירא יא. וראה חזקוני. [78] כד"ר
 ליתא. 79 ב"ר מט. יא.

רס"ג (כה) לא יעשה משפט, לא יעשה במשפט.
 (כו) לכל המקום, לכל אנשי המקום.
 (כז) הואלתי, הארכתי. עפר ואפר, עפר או אפר.

רשב"ם (כה) השופט כל הארץ ששלחך כאן¹⁵ לא יעשה משפט.
 (כו) ויאמר ה'. המלאך. [וכן] עומד לפני ה' (פסוק כב), לפני
 המלאך לבקש פניו.
 15 לשיטתו בפסוק כ שה' כאן הוא המלאך.

רמב"ן ופחת כמו שיכול, ולהציל הכל היה אומר. ולא ידעתי מי הכניסו
 לרב במה שאמר⁹⁰.
 (כו) בתוך העיר. פירש רבי אברהם שיהיו יראים את השם
 בפרהסיא, וכן שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה ט). והנכון
 בעיני כי אברהם אמר בתוך העיר לאמר שאפילו יהיו נכרים
 בתוכה ראוי שיצילוה. ואמר זה בעבור לוט. וחשב אולי יש
 אחרים שם.

90 והספך מוזק מיישב דעת רש"י, כי למה פתח מתחלה חמשה ולבסוף פתח עשרה,
 ולא אמר אולי ימצאון ליה. לכן פירש רש"י כן.

חזקוני (כה) חלילה לך, פרש"י: לעולם הבא. פי' לדורות הבאים⁵⁶. לך,
 קדמאה זכר וסימנך ללמד⁵⁷.

56 דאין לפרש עולם הבא כמשמעו. דהא כתיב ביה ושכתם וראיתם בין צדיק לרשע, אלא
 פי' לדורות הבאים. (בטנורא). 57 שהלמ"ד הראשון נקוד בשו"א. וכן ב"לך"

ספורנו (כה) והיה כצדיק כרשע, מעותד למקרה, אם יקרה שימצא איוה
 צדיק בתוך הרשעים. השופט כל הארץ. כי בהיותך שופט כל
 הארץ, אם תדין את כולה אחרי הרוב תשחית אותה לעולם בלי
 ספק, כי רוב בני אדם רשעים.

(כו) אם אמצא בסדום. עתה כשאנסה אותם במלאכים ששלחתי,
 אם אמצא חמשים צדיקים שימחו²⁷ כרשעים בסדום, שהיא ראש
 לשאר הערים²⁸, כאמרו "סדום ובנותיה" (יחזק' טז מו), ובה
 יקבצו נדיכי העם מכל שאר הכרכים אשר בככר. ונשאתי לכל
 המקום. לא לצדיקים בלבד.
 (כז) הנה נא הואלתי לדבר. לשאלו הספק שהיה אצלי בענין
 המשפט האלהי. ואנכי עפר ואפר. ולא ירדתי עדין לסוף כוונת
 רברי תשובתך.

(כח) התשחית בחמשה את כל העיר. הודיעני אם הוא מספר
 קצוב אצלך שפחות מעשרה לכל כרך²⁹ לא תהיה "עדה
 מצלת"³⁰, ולפי זה תשחית את העיר החמשית, היותר חייבת,
 מבלי אין עדה מצלת בשבילה. ויאמר — לא אשחית, את
 החמשית.

27 רד"ק. 28 השהו רד"ק ור"א. 29 רש"י ע"פ חז"ל. 30 ע"פ מה
 שדרשו על "הוצילו העדה" (משנה ריש סנהדרין) ועדה היא עשרה.

(כה) חלילה. דבר שלא יתכן, וי"א שהמלה כטעם חלול שאין בו רב"ע
 כלום. והיה כצדיק כרשע. כאשר יתחברו שני כפי"ן היא דרך
 קצרה. והטעם והיה הצדיק כרשע, והרשע כצדיק. וכן כי כמון
 כפרעה (מד יח), כעמי כעמך (מ"א כב ד), כחשכה כאורה (תה'
 קלט יב). ואיך יתכן שלא יעשה משפט מי שהוא שופט כל הארץ.
 (כו) וטעם בתוך העיר. שהם יראים את השם בפרהסיא, וכן
 שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה א).
 (כז) ואין מלת הואלתי. כמו החילותי רק פי' רציתי³⁶, וכן הואיל
 משה (דברי א ה). וכ"ף מלת אנכי. נוסף, או הם שתי מלות
 והטעם אחד³⁷. וטעם אנכי עפר ואפר. כי עפר הייתי ואפר אשוב,
 והעיקר על יסוד הגוף והם העצמות³⁸.

36 ראה רש"י כאן. ורש"י ואכן עזרא דברים א. ה. ורש"י שמות ב. כא. 37 או
 חוספת כי למלה אני, או הן שתי מלים שונות כמובן אחר. 38 רק הגוף על
 עצמותיו החזקות המשמשות לו יסוד הופך לעפר ואפר. אבל לא הרוח, שנפח בו ה'.

(כה) חלילה לך, נמנע הוא הדבר הזה אצל כבודך להמית צדיק רד"ק
 עם רשע, כצדיק כרשע, בהתחבר שני כפי"ן הדמיון הוא לקצר
 הענין³⁷, רוצה לומר זה כזה וזה כזה, וכן כמון כפרעה (להלן מד
 יח), כעם ככה (ישעיה כד ב). השופט כל הארץ, אם כל הארץ
 אתה שופט ותעמידנה במשפט, לא יעשה משפט במקום ממנה,
 זה לא יתכן, ואם תמית הצדיק עם הרשע זה לא יהיה משפט, אם
 כן הודיעני למה תעשה כלה בארץ הזאת.

(כו) ויאמר יי'... לכל המקום, ערים ובנותיהן ולא אשחיתם.
 (כז) ויען... הואלתי, רציתי³⁸ לדבר עוד אל ה' ואנכי עפר ואפר,
 ואף על פי שאנכי עפר ואפר לדבר כנגד כבודו וכנגד משפטו לא
 באתי אלא ללמוד ולדעת משפטו איך הוא.
 37 וכן במכלול שער דקדוק הפעלים (ד' ליק מה. א). 38 וכן בספר השרשים (יאל).

רכא

קדם יי. נאנא עפר וקטס: כח. מאם. יחסרון. חמשין זכאין חמשא, התחבל בחמשא ית כל קרמא, נאמר לא אהבל, אם אשכח תפון. ארבעין וחמשא: כט. ואוסף עוד, למלא קדמוהי נאמר, מאם. ישמחון תפון ארבעין. נאמר לא אהביד גמרא, בדיל ארבעין: ל. נאמר, לא קען יתקף ריגנא דיי נאמליל, מאם. ישמחון תפון תלתין. נאמר לא אהביד גמרא, אם אשכח תפון תלתין: לא. נאמר, הא קען אסגיתו למלא קדם יי. מאם. ישמחון תפון עקרין. נאמר לא אהבל, בדיל עקרין: לב. נאמר, לא קען, יתקף ריגנא דיי נאמליל ברם זקנא הקדא, מאם.

כח אדני ואנכי עפר ואפר: אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים כח וחמשה: ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר ל לא אעשה בעבור הארבעים: ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אולי לא ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים: ויאמר הגה-נא הואלתי לדבר אל-אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית לב בעבור העשרים: ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם אולי

רס"ג (כח) בחמשה, בגלל החמשה. (כט) לא אעשה, לא אעשה זאת. (ל) אל נא יחר לה', לא יקשה לפני ה' אם אדברה. (לא) אל ה', לפני ה'.

(כח) התשחית בחמשה, והלא הן ט' לכל כרך, ואתה צדיקו של רש"י עולם חטורף עמהם*79.

(כט) אולי ימצאון שם ארבעים, וימלטו ד' כרכים, וכן ל' יצילו ג' מהם או כ' יצילו ב' מהם או י' יצילו אחד מהם. (לא) הואלתי, רציתי כמו: ויואל משה (שמות ב כא) 80. (לב) אולי ימצאון שם עשרה, על הפחות לא בקש: אמר: דור המבול היו ח' נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם 81, ועל ט' על ידי צרוף כבר בקש ולא מצא.

*79 תרגום יונתן. 80 ראה לעיל פסוק כז. 81 כ"ד מט, יג.

(כח) לא אשחית אם אמצא שם. יבטיח אותו שלא ישחית אם ימצאון שם כן. ולא היה אומר לו דע שאין שם כמספר הזה שאמרת, לפי שעדיין לא נגמר דינם, כאשר אמר ארדה נא ואראה והנה אברהם לא ידע מה יעשה בהם, ולכן השכים בבקר והשקיף על פני סדום, ובראותו כי נשחתו ידע שלא היו שם כן.

(כח) אולי יחסרון חמשה. והטעם אולי תחסר עשירית מהמספר. ראב"ע וטעם התשחית בחמשה. בעבור החמשה שיחסרו, את הכל. ואח"כ אמר, אולי יחסרון התשיעית מהמספר אשר אמרתי, אם ימצאון שם לא אשחיתם.

(כט) וטעם לא אעשה בעבור הארבעים. לא אעשה השחתה. ושלא יאריך חבר שני החסרונים 39 אחר כן, אם יחסר הרביעית 40 גם השלישית 41 גם החצי 42, וי"א 43 למה לא הפחית מעשרה, בעבור היות שנים בכל עיר, כחמש ערים היו. וזה איננו נכון, בעבור שאמר בסדום לבדה, ואע"פ שחכמינו ז"ל העתיקו 44, שאין תפלה בצבור פחות מעשרה, גם זה הפסוק יחזיק ידי אמנותינו.

39 לא דבר צב על חסרון חמשה. 40 שלשים שהם רביעית מארבעים. 41 עשרים שהם שליש משלשים. 42 עשרה שהם חצי מעשרים. 43 ראה רש"י. 44 קבלו ומסרו.

(כח) אולי יחסרון, אם יחסרון מן החמשים חמשה, התשחית רד"ק בחמשה, אם בעבור החמשה שיחסרו תשחית הארץ ולא תשא למקום בעבור הארבעים וחמשה צדיקים אם יהיו בה. (כט) ויוסף עוד... לא אעשה, כלה כמו שאמר: לא אשחית (פסוק כח) כי הענין אחד. וארבעים ושלשים כתיב לא אעשה והשאר לא אשחית, וסימן עי"ן אעשה שהיא שבעים וכן סך ארבעים ושלשים.

(ל) ויאמר אל נא יחר, בעבור יראתו שלא יכבד רוב חקרו את המשפט לפני האל אמר: אל נא יחר, ולקצר דבריו השיב החמישית לעשירית.

(לא) ויאמר, מבואר הוא.

(לב) ויאמר... אך הפעם, כי אין לי טענה עוד וזכות ללמד עליהם

חזקוני (כח) אם אמצא שם ארבעים וחמשה, וא"ת מפני מה חסר בתחלה מחמשים עד ארבעים וחמשה, ואחר כך מארבעים וחמשה עד ארבעים, ומארבעים עד שלשים, ומשלשים עד עשרים ומעשרים עד עשרה, הרי אין הבקשות שוות. אלא י"ל בקשותיו לא היו להציל שום כרך אם לא ימצאו בו עשרה צדיקים. כיצד, בתחלה בקש להציל את סדום עמורה אדמה וצבויים לשע בחמשים צדיקים שהן עשרה לדרך, ואחר כך בארבעים וחמשה והקב"ה יצטרף להיות עשירי לכל כרך, ואח"כ ביקש: אולי ימצאון שם ארבעים, ויצילו ד' כרכים, וכן ה' להציל ג' כרכים, והכ' להציל ב' כרכים, והי' להציל א' מהם. ועל פחות לא בקש, כסבור היה לוט ואשתו וארבע בנותיו וארבעה חתניו כדיים להציל העיר בזכותם. ד"א כשראה אברהם שהסכים הקב"ה לשתי בקשות ראשונות חשב בלבו לא הייתי צריך לבקש מעט כל כך כמו העישור, כי גם החומש הייתי יכול לבקש 58, כי השתי בקשות שבקשתי עולות לחומש כל הסכום שהוא חמשים, ובשביל כך עשה עכשיו כאילו בקש בראשונה החומש בכת אחת, וזהו שאמר עכשיו: אולי ימצאון שם ארבעים, ואחר כך בקש משלשים, ואחריו מעשרים, ואחריו מעשרה, וזהו הסדר: בתחלה בקש מעט ואחר כך יותר ואחר כך יותר ויותר, בתחלה עלו שתי הבקשות לחומש, ואחר כך ביקש הרביעית ואח"כ השלישית ואחרי השאר החצי, ועל פחות לא ביקש וכו'.

(ל) אל נא יחר לאדוני ואדברה, כתיב באל"ף דל"ת. (לא) אל אדני אולי ימצאון שם עשרים, כתיב באל"ף דל"ת. (לב) אל נא יחר לאדוני ואדברה אך הפעם, כתיב באל"ף דל"ת.

הראשון הלמד נקוד בשו"א. 58 בשביל כל הכרכים, וזה שלא כרשי"י דבארבעים ימלטו רק ארבע, ובשלשים יצילו שלש וכו'.

כד וַיִּתְּנֵי וַיְנַטְּפֵהוּ צְדִיק עִם־רָשָׁע: אוֹרֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים
 בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן
 כה חַמְשִׁים הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חֲלָלָה לָךְ מַעֲשֵׂת ו
 כו בְּדַבַּר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כְּצְדִיק כְּרָשָׁע
 חֲלָלָה לָךְ הַשֵּׁפֶט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט וַיֹּאמֶר
 יהוה אִם־אֲמַצָּא בְּסֹדִם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר
 כז וְנִשְׂאֵתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בְּעִבוּרָם: וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבַּר אֶל־אֲדֹנָי וְאַנְכִי עֹפֵר וְאַפְרִי:
 כח אֹרְלִי יַחֲסֹרֶן חַמְשִׁים הַצְּדִיקִים חַמְשָׁה הַתְּשֻׁחִית

1

A)

B)

רש"י

מחצרתה. ורבותינו דרשו, הכלל
 שנתנה מזון לעני, כמפורש כי
 שאברהם ליווס שם: ואברהם
 אלא הקב"ה בא אללו ואמר לו זט
 עומד על אברהם, אלא תיקון ס
 מלינו הגשה למלחמה, ויגש יואב
 יהודה (להלן מד:יח). והגשה לתנ
 ככנס אברהם, לדבר קשות ולפיו
 ולתרגום של אונקלוס שתרגמו ל
 רשע (שם; תנחומא ח): (בד) או
 וכך כי חמשה מקומות יש (תרגו
 תמית הדיקים (ב"ר סס): (בה)
 יאמרו כך היא אומנותו, שוטף ה
 הפלגה (תנחומא סס): בדבר הזו
 לך. לעולם הבא (תנחומא יאן יא):
 הזופט, לשון תמיה, וכי מי שזו
 (בו) אם אמצא בסדום וגו'
 מטרפולין וחשובה מכולם תלה ב
 ראוי להיות עפר על ידי המלכים וא
 יא): (בח) התשחית בחמשה

(יח) ואברהם היו יהיה. מ"א, זכר לדיק לברכה (משלי יז), הואיל והזכירו ברכו
 (יומא לה; ב"ר מט:א). ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות
 לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ: (יט) כי ידעתיו. [ארי ידעתינה, כתרנומו,
 לשון חבה, כמו מודע לחישה (רות ב:א) הלא בועז מודעתנו (שם ג:ב) ואדעך בשם
 (שמות לג:יז). ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבר את האדם
 מקרבו אללו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתינו, למען אשר יוה, לפי שהוא מזה את בניו
 עלי לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרנומו, יודע אני בו שיוה את בניו וגו', אין למען
 נופל על הלשון: יצודה. לשון הוה, כמו ככה יעשה חיוב (חיוב א:ה): למען הביא. כך
 הוא מזה לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא
 נאמר אלא על אברהם, למדנו, כל המעמיד בן לדיק כאילו אינו מת (ב"ר סס ד):
 (ב) ויאמר ה'. אל אברהם, שטעה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: בי רבה. כל רבה
 שבמקרא הטעם למטה צב"ת לפי שה מתורגמין גדולה או גדלה והולכת (שם ה,
 כזג), אבל זה טעמו למעלה צב"ת לפי שמתורגס גדלה כבר, כמו שפירשתי ויהי
 השמש באה (לעיל טו:יז) הנה שבה יבמתך (רות א:טו): (בא) ארדה נא. למד
 לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא צראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה (לעיל
 יא:ה). ד"א, ארדה נא לסוף מעשיהם (מדרש אגדה): הבצעקתה. של מדינה
 (תרגום ירושלמי): הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס, בלה אני עושה צהם,
 ואם לא יעמדו במרדס, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין, ולא אכלה אותן
 (ב"ר סס ו). וכיוצא בו מלינו במקום אחר, ועתה הורד מדיך מעליך ואדעה מה אעשה
 לך (שמות לג:ה). ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפריד תיבה

, the word ידעתי refers to
 ah often uses love as its
 loves another brings him
 Rashi). The verse goes on
 am because he would al-

ways convey God's teachings to his offspring. One reveals
 his values by what he teaches his children. For one to preach
 morality but not inculcate it in one's own family reveals that
 the preaching is less than sincere. In summing up the great-
 ness of Abraham and the reason he was entitled to a role in